

Jouko Kauranne

Oppiaineiden ja tuntimäärien vaihtelu Suomen oppivelvollisuuskouluissa

uomen koululaitoksessa on paraikaa menossa liberalismia ja päätösvallan delegointia suosiva kausi. Koulutoimen valtakunnallisia määräyksiä on vähennetty runsaasti ja päätösvaltaa siirretty valtiolta kunnille. Kunnat puolestaan ovat delegoineet paljon koulutoimen päätösvaltaa koulujen tasolle. Aikaisemmin oli Suomen kansakouluissa, jotka toimivat maassamme vuodesta 1866 vuoteen 1977, ja sen jälkeen peruskouluissa lailla määrätyt oppiaineet ja niitä kullakin vuosiluokalla valtakunnallisen suosituksen mukaiset viikkotuntimäärät. Kun nyt ollaan luopumassa suurelta osin tarkoin määräytystä, yhtenäisestä systeemistä, on sopiva ajankohta tarkastella, miten oppiaineet ja niiden viikkotuntimäärät ovat vaihdelleet Suomen kansa- ja peruskouluissa yli sadan vuoden aikana.

Minkä vuoksi 3-6-luokat on otettu vertailtaviksi?

Se, että tässä artikkelissa on valittu vertailun kohteeksi entisen kansakoulun ja nykyisen peruskoulun vuosiluokat 3-6, johtuu siitä, että näiltä vuosiluokilta on saatavissa viikkotuntisuositukset kansakoululaitoksen perustamisesta alkaen. Sen lisäksi oppiaineet ovat pysyneet näillä vuosiluokilla lähes samoina vuodesta 1866 vuoteen 1994. Valtakunnallisista ohjeista on tähän artikke-

liin kerätty eri oppiaineiden viikkotuntimäärät ja laadittu vertailutaulukko, joka kertoo valtiovallan kannan eri oppiaineista ja niiden tuntimääristä eri aikoina. Taulukosta nähdään siis 9-12-vuotiaiden suomalaisten koululaisten oppiaineiden nimet ja niiden viikottainen määrä menneen runsaan sadan vuoden eri aikoina.

Miksi vertailutaulukossa olevat vuodet on valittu?

Vuonna 1866 annettiin Suomen ensimmäisille kansakouluille ns. mallikurssit. Aika oli Venäjän vallan aikaa, jota kesti vuoden 1917 loppuun saakka. Vuonna 1924 valmistui itsenäisen Suomen ensimmäinen koko kansakoulua koskeva opetussuunnitelmasuositus viikkotunteineen. Sotien jälkeen v. 1946 julkaistiin uudet viikkotuntisuositukset kansakouluille ja v. 1970 valmistui peruskoulujärjestelmän ensimmäinen tuntijako. On kuitenkin huomattava, että Suomen kouluille osoitetut tuntijaot olivat suosituksia, joita ei tarvinnut ehdottoman tarkasti kouluissa noudattaa paitsi peruskoulun alkuvuosina 1970-luvulla, jolloin maamme opetus-toimen yhtenäistämisen vaatimukset olivat voimakkaimmillaan.

Vuoden 1994 syksystä alkaen siirrytään liberaalimpaan systeemiin. Maaliskuussa 1993 valtioneuvosto päätti näet peruskoulun oppiaineiden ja aineryhmien uusista nimikkeistä ja viikkotuntijaosta, joka on aikaisempia päätöksiä suuripiirteisempi ja joka on tarkoitus saattaa voimaan 1.8.1994 tai sen jälkeen riippuen kuntien ja koulujen valmiudesta ottaa käyttöön uudenlainen järjestelmä.

Oppilaiden työmäärä Suomen kouluissa eri aikoina

Vertailutaulukossa kiinnittyy ensimmäisenä huomio oppilaiden viikkotuntimäärään eri aikakausina. Summasarakkeesta voidaan todeta, että luokkatuntien määrä viikossa oli kansakoulun alku-

vuosina suurempi kuin koskaan myöhemmin. Työviikko oli kuusipäiväinen. Näin ollen 9-12-vuotiailla kansakoulun oppilailla oli 36 oppituntia jokaisena työviikkona ja kotiläksyt sen lisäksi. Vuoden 1924 opetussuunnitelma alensi viikkotuntien määrän 30-31 tunniksi. Vasta 1970-luvulla suomalaisten peruskoulujen työ muutettiin viisipäiväiseksi, jolloin viikkotuntien määrää vähennettiin taas aikaisemmasta määrästä. Itsenäisen Suomen lakien laatijat katsoivat, että 3-6-luokkien oppilaille voitiin sälyttää kuusipäiväisessä työviikossa noin 30 luokkatuntia ja viisipäiväisessä noin 25 tuntia.

Oppiaineiden sisällöistä kansa- ja peruskouluissa

Evankelis-luterilainen ja ortodoksinen uskonnon opetus sekä siiveysoppi ovat on kuuluneet suomalaisen kansakoulun ohjelmaan sen perustamisesta alkaen. Siihen on sisältynyt sekä eettistä että kirkkohistoriallista ainesta. Seuraavassa vertailutaulukossa lukemisen, kirjoittamisen ja kirjallisuuden opetus on yhdistetty äidinkieleksi. Vieras kieli tuli kansakoulujen ohjelmaan vasta 1960-luvulla. Historian opetukseen on kuulunut aina yhteiskuntaopillista ainesta. Maantieto on yleensä ollut yläkansakoulussa (3-6-luokat) erillisenä, mutta v. 1946 sitä esitettiin osaksi luonnontiedollista aineryhmää, joka tavallisesti on sisältänyt biologiaa ja jonkin verran fysiikan ja kemian alkeita. Aikaisemmin maantiedolla oli omat viikkotuntinsa, mutta v. 1993 tämä aine ehdotetaan yhdistettäväksi ympäristö- ja luonnontieto -nimiseen laajennettuun aineryhmään.

Musiikille, joka viime sotiin saakka oli nimeltään ja varmaankin myös sisällöltään lähinnä laulun opetusta, ja kuvaamataidolle sekä liikunnalle on annettu koko tutkimuskauden omat viikkotuntinsa, samoin käsitöille. Alakansakoulussa (1-2-luokat) sekä pojille että tytöille opetettiin tekstiilityötä, yläkansakoulussa pojille veistoa ja tytöille ns. tyttöjen käsityötä. Ajoittain tytöt ovat opiskelleet myös

teknisiä töitä ja pojat tekstiilityötä. Taideaineiden opetussisällöt ovat monipuolistuneet paljon viime vuosikymmeninä, samoin tekniset työt, jotka nykyisin sisältävät puu-, metalli-, muovi- ja lasikuitutyötä ym. käsityön lajeja. V. 1993 käsitöiden eri muodoille ehdotettiin uutta yhteistä nimeä: muotoilu ja käsityö, joka ei mennyt kuitenkaan läpi.

Vertailutaulukko Suomen oppivelvollisuuskoulun oppiaineiden viikkotunneista eri aikoina

Seuraavan sivun taulukossa näkyvät kansakoulun ja peruskoulun 3-6-luokkien oppiaineet ja viikkotuntien määrät Suomen valtakunnallisissa opetussuunnitelmasuosituksissa.

Taulukon sarakkeissa olevat perättäiset luvut tarkoittavat viikkotunteja kolmannella, neljännellä, viidennellä ja kuudennella vuosiluokalla. Mikäli jotakin ainetta ei ollut tiettyinä aikana jollakin vuosiluokalla, on sarakkeisiin merkitty viiva. Esim. vuoden 1866 tuntijaossa kuvaamataidon kohdalla lukusarja -- 2+2 merkitsee, että kolmannella ja neljännellä luokalla ei ollut tätä ainetta, mutta sitä oli kaksi viikkotuntia viidennellä ja kuudennella luokalla. Vuoden 1993 tuntijakoon on määrätty oppiaineiden ja aineryhmien kohdalla ainoastaan viikkotuntien minimimäärä, jolloin kunnille ja kouluille jää vapaus määritellä tuntimäärä kussakin oppiaineessa kullakin vuosiluokalla. Oppiaineiden yhteistuntimäärän on oltava siitä huolimatta koulusäännösten kullekin luokka-asteelle määrittämien viikkotuntimäärien puitteissa.

Vertailutaulukossa vuosien 1866-1970 viikkotuntijaot edustavat kuusipäiväisen työviikon tuntimääriä ja vuoden 1993 tuntijako taas viisipäiväistä työviikkoa, joten viimeksi mainitun sarakkeiston tuntimäärät eivät ole sellaisinaan vertailukelpoisia aikaisempien tuntijakojen lukuihin. Lisäämällä viimeksi mainittuun sarakkeeseen noin 20 % tunteja päästäisiin teoreettisesti vertailukelpoisiin lukuihin, mutta sellaista tuntimäärää ei kouluviikon lyhenemisen

Jouko Kauranne

Oppiaine/ viikkotunnit	1866	1924	1946	1970	1993
Uskonto	6+6+6+6	4+4+4+4	2+2+2+2	2+2+2+2	8 -
Äidinkieli (lukem. ja kirj.)	12+12+7+7	9+9+5+5	9+9+8+8	7+7+6+5	32 -
Maantieto	2+2+1+1	3+3+2+2	4+3+2+2	1,5+1,5,2+2	sis. 1-tietoon
Historia ja yhteiskuntaoppi	2+2+5+5	- - 2+2	- - 3+3	- - 2+3	3 -
Matematiikka	4+4+3+3	4+4+4+4	5+5+5+5	4+4+4+4	22 -
Luonnontiedollinen aineryhmä	- - 2+2	- - 4+4	- 2+3+3	1,5+1,5,2+2	
Taide- ja taitoaineet yhteensä					44 - Alla eriteltyinä
Kuvaamataito	- - 2+2	2+2+2+2	2+2+1+1	2+2+2+2	6 -
Musiikki (laulu)	2+2+2+2	2+2+2+2	2+1+1+1	2+2+2+2	6 -
Liikunta	3+3+3+3	2+2+2+2	2+2+2+2	3+3+3+3	6 -
Käsityöt (tekstiili- ja tekninen työ)	5+5+5+5	4+4+4+4	3+3+3+3	2+2+2+2	8 -
I vieras kieli	- - - -	- - - -	- - - -	2+2+3+3	8 -
II vieras kieli (vapaaehtoinen)	- - - -	- - - -	- - - -	- - 2+2	4 -
Kansalaistaito	- - - -	- - - -	- - - -	1+1+1+1	sis. 1-tietoon
Yhteensä luokat 3 - 6 1993 ala-aste	36+36+36+3 144	30+30+31+31 122	29+29+30+30 118	28+28+32+32 120	132-144

Oppivelvollisuuskoulun oppiaineiden viikkotunnit eri aikoina.

vuoksi ole juuri missään esiintynyt. Tuoreinta viikkotuntijakoa on muutenkin vaikea verrata edellisten sarakkeiden sisältöihin niin oppiaineiden nimikkeiden kuin niiden tuntimäärienkään osalta, koska oppiaineita on vuodesta 1994 alkaen yhdistelty aineryhmiksi ja annettu ryhmille yhteinen erittelemätön viikkotuntimäärä.

Vihdoin vuoden 1993 tuntijaon viikkotunnit on määrätty koko ala-asteelle eli luokille 1-6 eikä niitä ole eritelty eri luokka-asteille kuten aikaisemmin tehtiin. Vähentämällä koko ala-asteen yhteisestä viikkotuntimäärästä 1-2-luokkien osuus päästäisiin lähelle vertailukelpoisia 3-6-luokkien tuntimääriä, mutta nekin luvut olisivat vain teoreettisia keskiarvojen suuruisia viikkotunteja. Suuren valinnan vapauden seurauksena koulut voivat opettaa monia oppiaineita keskiarvoa enemmän tai vähemmän mm. 1-2-luokilla, jolloin 3-6-luokkien osuudeksi jää vastaavasti pienemmät tai suuremmat viikkotuntimäärät. Siksi taulukkoon on merkitty sellaisenaan maaliskuun 1993 valtioneuvoston päätöksen mukaiset 1-6-luokkien viikkotuntien yhteismäärät.

Katsomusaineiden viikkotuntien vaihtelu

Uskonnon tuntimäärä oli korkeimmillaan kansakoulun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Kaikilla 3-6-luokilla oli silloin uskontoa 6 tuntia viikossa eli yksi uskontotunti joka päivä. Syy suureen tuntimäärään oli se, että kansakoulun edeltäjäkoulut olivat kirkon ylläpitämiä ja niissä oli uskonnolle annettu paljon tunteja. Uskonnon opetuksesta oppilaat saivat halutessaan vapautuksen, mutta oppilaiden oli tällöin osallistuttava siveysopin (myöhemmin elämäntutkimustiedon) opetukseen. Vuoden 1924 opetussuunnitelma-komiteansuositus vähensi uskonnon määrän jokaisella vuosiluokalla 4. viikkotuntiin ja vuoden 1946 suositus 2. viikkotuntiin. Sen jälkeen tuntimäärä on pysynyt lähes samana niin peruskoulun ensimmäisessä viikkotuntijaossa kuin sen jälkeisissä muutoksissakin.

Evankelis-luterilaisen uskonnonopetuksen rinnalla Suomen kouluissa on aina ollut tarjolla myös toisen valtiokirkon, ortodoksisen uskonnon opetusta mikäli mahdollista sama viikkotuntimäärä. 1980-luvun puolivälistä alkaen peruskouluissa on järjestetty muidenkin uskontojen opetusta julkisin varoin, jos samassa koulussa on vähintään kolme samaan tunnustukseen kuuluvaa oppilasta, jolloin tämä opetus on sängen kallista yhteiskunnalle. Muuten kirkkokunnat saavat järjestää itse uskontonsa opetuksen omin varoin. Koulu voi kuitenkin tarjota luokkahuoneita tähän tarkoitukseen.

Mikäli oppilas ei saanut minkäänlaista uskonnon opetusta, muodostettiin kansakoulun oppilaista siveysopin opetusryhmiä, jonka avulla näille oppilaille opetettiin samat eettiset periaatteet ja käyttäytymistavat kuin oppilaiden enemmistölle uskonnon tunteilla. Peruskoulun aikana siveysopin tilalle on otettu ns. elämäntutkimustieto, jonka opetukseen niiden oppilaiden on osallistuttava, jotka ovat pyytäneet vapautusta uskonnon opetuksesta. Tämän oppiaineen viikkotuntien määrät ovat olleet yleensä samat kuin uskonnollakin kunakin aikana on ollut.

Äidinkielen viikkotuntien kehitys

Äidinkielen viikkotuntimäärä on ollut aina kansakoulun ja peruskoulun alimmilla luokilla suuri, koska lukemisen ja kirjoituksen taitaminen on edellytys kaikelle muulle opiskelulle. V. 1866 äidinkieltä oli 3-4-luokilla yhteensä 12 viikkotuntia, 5-6-luokilla seitsemän viikkotuntia. Alakansakoulujen määrän suurenessa tämän vuosisadan alkukymmenillä lukemisen ja kirjoittamisen alkeet opittiin siellä. Niinpä vuodesta 1924 voitiin äidinkielen tuntimäärää vähentää kolmansilla ja neljänsillä luokilla yhdeksään tuntiin ja seuraavilla kahdella luokalla viiteen tuntiin viikossa. Ilmeisesti kotien ja alimpien luokkien antaman äidinkielen taitojen määrä nousi seuraavina vuosina, kun äidit ja isät olivat itse saaneet aikaisempaa paremman yleissivistyksen. Vuonna 1970 il-

mestyneen peruskoulun opetussuunnitelman mukaan äidinkieleen tarvitsi käyttää 3-6-luokilla enää seuraavat viikkotuntimäärät: 7+7+6+5.

Vuoden 1993 tuntijaon mukaan peruskoulun 3-6-luokkien äidinkielen tuntimäärä voi vaihdella paljonkin, kunhan 1-6 -luokilla opiskellaan yhteensä vähintään 32 viikkotuntia. Tasaisen jaon mukaan äidinkieltä tulisi jokaista luokka-astetta kohti 5-6 viikkotuntia, mutta käytännössä 1-2 -luokilla niitä on enemmän ja muilla vastaavasti vähemmän.

Maantiedon viikkotuntien osuus

Maantiedon opetuksen on katsottu koko tutkimuskauden ajan vaativan 1-3 viikkotuntin verran aikaa 3-6-luokilla. Suurimmillaan tämän aineen viikkotuntimäärä oli sodan jälkeisessä valtakunnallisessa suosituksessa nim. 4+3+2+2. Se oli hiukan pienempi aikaisemmin ja pienehi jälleen vuoden 1970 ehdotuksessa 1-2 viikkotuntiin po. luokka-asteilla. V. 1946 maantieto yhdistettiin luonnontieteelliseen aineryhmään viikkotuntien jakotaulukossa. Esitetyistä tuntimääristä puolet on em. taulukossa merkitty maantiedolle, toinen puoli luonnontiedolle.

Tuoreimmassa, vuoden 1993 tuntijaossa maantieto yhdistetään luonnontiedolliseen aineryhmään olettaen, että tällöin voidaan suorittaa samaan ryhmään kuuluvien oppiaineiden välistä integrointia paremmin. Kun vuoden 1970 tuntijaossa maantiedon ja luonnontiedon yhteismäärä oli 14 viikkotuntia, on se vuoden 1993 tuntijaossa 15 viikkotuntia eli hieman enemmän, vaikka tällä välin työpäivien määrä viikossa oli laskenut kuudesta viiteen. Näin ollen luonnontieteellisten aineiden suhteellinen osuus on noussut aikaisemmista määristä. Maantiedon osuus saattaa vähentyä, ellei aineryhmään kuuluvaa uudenlaista ympäristötietoa laske- ta edes osittain maantietoon kuuluvaksi.

Historian ja yhteiskuntaopin viikkotuntien yhteismäärä

Historiaa ja yhteiskuntaoppia opetettiin tutkimuksen kohteena olevilla luokilla v. 1866 mallikurssien mukaan seuraavat viikoittaiset tuntimäärät: 2+2+5+5. Itsenäisyyden aikana tämä aine on katsottu liian vaikeaksi 3-4-luokkalaisille ja aineen opetus on aloitettu vasta 5. luokalta. Tuntimäärät tällä ja seuraavalla luokalla ovat vuodesta 1924 alkaen vaihdelleet 2-3. Kun vertaamme Venäjän vallan aikaisia historian tuntimääriä sen jälkeisiin, voidaan todeta, että tuntimäärien vähennys tässä aineessa po. asteilla on suhteellisesti yhtä rajua kuin uskonnonkin kohdalla.

Uusimmassa valtakunnallisessa (1993) tuntijaossa on historialle ja yhteiskuntaopille varattu vähintään kolme viikkotuntia viidennellä ja kuudennella vuosiluokalla yhteensä, joten tämä minimiluku on noin puolet vähemmän kuin kolmessa edellisessä valtakunnallisessa tuntijaossa. Mm. tämä oppiaine antaa tilaa valinnan mahdollisuuksille muitten oppiaineitten hyväksi, vaikka kunnilla ja kouluilla on mahdollisuus opettaa historiaa ja yhteiskuntaoppia minimiä enemmänkin.

Matematiikan viikkotuntien osuus eri ajanjaksoina

Matematiikan tuntimäärä on pysynyt lähes samansuuruisena koko tutkimuskauden kansa- ja peruskoulun 3-6 -luokilla. Suurin kasvu on tapahtunut 5-6-luokilla. Niillä oli v. 1866 ainoastaan kolme viikkotuntia kummallakin, mutta v. 1946 jälkeen matematiikan tuntimäärät olivat 5 ja 5, kuten kahdella alemmallakin luokalla. Sen jälkeen viikkotunteja on vähennetty niin, että niiden määrä v. 1970 oli 4+4+4+4.

Kun koulut alkavat käyttää v. 1993 viikkotuntijakoa, jonka perustelut korostavat matematiikan merkitystä luonnontieteiden rinnalla, saattavat monet koulut nostaa matematiikan yhteistuntimäärän 16-18 viikkotuntiin 3-6-luokilla. Mikäli joihinkin koulu-

hin syntyy erityisiä matematiikan luokkia, voidaan niillä opettaa tätäkin enemmän po. oppiainetta. Valitsemalla matemaattisesti lahjakkaita oppilaita samoihin opetusryhmiin opetuksen taso nousee ilman tuntimäärien lisäystäkin.

Luonnontiedollisen aineryhmän vaihteleva historia

Luonnontiedollinen aineryhmä (anglosaksisissa maissa Science) on saanut valtakunnallisissa suosituksissa usein yhteisen viikkotuntimäärän, vaikka arvosanat on annettu kustakin osa-alueesta erikseen. Vuoteen 1946 saakka näitä oppiaineita opetettiin ainoastaan 5-6-luokilla, aluksi 2+2 viikkotuntia ja vuodesta 1924 lähtien 4+4 viikkotuntia, joka kehitys osoittaa luonnontieteiden arvon kasvua suomalaisessa koulukasvatuksessa.

Alakansakoulussa ympäristöoppi, joka sisälsi biologista, maantiedollista, historiallista, fysiikallista ja kemiallista ainesta, oli kokonaisopetuksen keskusaine 1920-50-luvuilla. Ylemmillä asteilla, yleensä kolmannesta vuosiluokasta alkaen ympäristöoppi on eriytetty osiinsa. Mielenkiintoista on, että osa-alueiden nimitykset ovat vaihdelleet vuosien saatossa. Kansainvälisesti tunnettu biologia-nimike tuli luonnonhistorian tilalle vasta peruskoulussa 1980-luvulla. Fysiikan ja kemian yhteisnimikkeenä kansakouluissa käytetty luonnontieto on v. 1993 tuntijaossa laajentanut sisältöään koskemaan ilmeisesti myös biologiaa, kun luonnontiedollisen aineryhmän yhteisnimeksi on annettu ympäristö- ja luonnontieto. Biologista ainesta saattaa olla myös ympäristötiedon osana.

Vuoden 1946 opetussuunnitelma aloitti luonnontiedon opetuksen neljänneltä luokalta ja viikkotuntimääräksi suositeltiin: 2+3+3. Peruskoulussa haluttiin alkaa tämän aineryhmän opetus vuotta aikaisemmin ja sille annettavat viikkotunnit määrättiin seuraaviksi: 1,5+1,5+2+2. Vuoden 1993 tuntijako perusteluineen korostaa luonnontiedollisen aineryhmän tärkeyttä tulevaisuudessa. Se merkitsee yhteisen tuntimäärän antamista biologialle, ym-

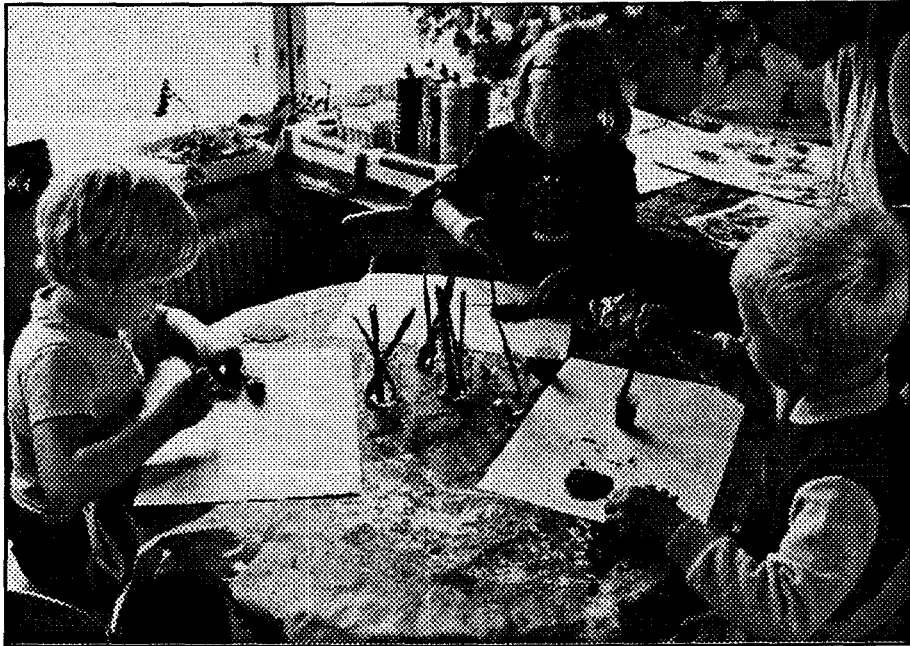
päristöopille, kansalaistaidolle ja maantiedolle. Tuntimäärä on suhteellisesti katsottuna hieman suurempi kuin aikaisemmin kuusipäiväisessä viikossa samoille aineille annettu viikkotuntien yhteismäärä.

Luonnontiedollista aineryhmää halutaan painottaa kaikkialla Suomessa uusimman opetussuunnitelman perusteissa, kun ympäristön suojelu vaatii tulevaisuuden kansalaisilta aikaisempaa enemmän ymmärtämystä. Jotta tulevatkin sukupolvet voisivat elää tällä maapallolla, on tulevien päättäjien otettava ympäristön suojeleminen entistä vakavammin huomioon. Ilmeisesti myös opettajien valmistuksessa on painotettava aikaisempaa enemmän ympäristö- ja luonnontiedollisen aineryhmän sisältöjä.

Piirustuksen / kuvaamataidon viikkotuntien määrät

Kuvaamataito on ollut piirustuksen nimisenä suomalaisen yläkansakoulun oppiaineena sen alusta alkaen, tosin ensimmäiset vuosikymmenet vain 5- ja 6-luokilla. Paitsi silmän ja käden kehittymistä kuvaamataidon tunneilla oppilaat ovat yleensä voineet kehittää vapaasti luovuuden taitojaan. Vuodesta 1924 lähtien piirustusta on ollut pienin poikkeuksin kaksi viikkotuntia, ellei peruskoulussa ole haluttu ottaa siitä tunteja musiikille tai päinvastoin. Vuoden 1985 jälkeen kuvaamataidon ja musiikin viikkotuntimäärät ovat voineet valtakunnallisen suosituksen mukaan vaihdella 2-4. Aikaisempaan piirustukseen verrattuna kuvaamataito on sisällöltään monipuolisempi sisältäen erilaisia kuvaamataiteiden ja muotoilun lajeja.

Vuoden 1993 tuntijako määrää kuvaamataitoa vähintään kuusi viikkotuntia 1-6-luokille yhteensä. Tästä määrästä 3-6-luokkien osuus olisi tasaisen jaon mukaan neljä viikkotuntia, joka minimi merkitsee selvää vähennystä aikaisempaan. Mutta maastamme löytyy myös kouluja, jotka eivät tyydy em. minimi tuntimäärään, vaan saattavat ryhtyä painottamaan kuvaamataitoa. Jo nyt on

Piirustus on vuosien saatossa muuttunut kuvaamataidoksi, joka käsittää paitsi erilaisia kuvaamataiteita myös erilaisia askartelun muotoja.

tällaisia kouluja olemassa. Kuvaamataidosta innostuneet oppilaat ja opettajat saavat luonnollisesti parempia tuloksia kuin mitä tapahtuu ns. heterogeenisissä ryhmissä.

Laulun / musiikin tuntimäärät

Myös laulun opiskelu on kuulunut suomalaiseen kansanopetukseen alusta alkaen; tosin oppiaine on sotien jälkeen laajentunut musiikin muitakin alueita käsittäväksi. Musiikin tuntimäärät viikossa ovat yleensä olleet kaksi, joskus vain yksi vuosiluokkaa kohti. 1960-luvulta lähtien on useiden paikkakuntien kansakou-

luissa ja myöhemmin peruskouluissa ollut erityisiä musiikkiluokkia, joilla musiikin vuosittaiset tuntimäärät ovat vaihdelleet kolmesta neljään viikkotuntiin. Oppimistuloksia on tehostanut oppilaiden valinta musiikkilahjojen perusteella. Niinpä lukuisat musiikkiluokat maassamme ovat järjestäneet kiitosta saaneita esiintymislaisuuksia sekä koulussa että sen ulkopuolella.

Vuoden 1993 tuntijaon mukaan peruskoulun 1-6-luokilla tulee olla vähintään 6 viikkotuntia musiikkia, joka merkinnee vähintään neljää tuntia 3-6-luokille eli viikkotunnin verran joka luokka-asteelle. Minimi merkitsee pakollisten musiikkituntien vähenemistä aikaisemmasta määrästä, mutta musiikkia saatetaan opiskella paikoittain enemmänkin. Lisäksi koulujen musiikkikerhoissa monet oppilaat ovat saaneet tilaisuuden kehittää taitojaan yksilöllisemmin kuin luokkaopetuksessa.

Taideaineiden tuntimäärä voidaan tuoreimman tuntijaon mukaan haluttaessa pitää minimissään, jolloin muille aineille liikenee enemmän viikkotunteja.

Liikunnan viikkotuntien muuttuminen

Liikunnan opetuksesta on kysytty, tarvitaanko sitä koulussa, kun koululaisilla on mahdollisuus harrastaa urheilua vapaa-aikanaan. Maamme koululakien säätäjät ovat kuitenkin pitäneet tärkeänä, että kaikki Suomen koululaiset pääsevät osalliseksi liikunnasta. On näet huomattava, että läheskään kaikki oppilaat eivät kuulu urheiluseuroihin tai liikuntakerhoihin. Liikunnan tuntimäärästä on taisteltu ajoittain kiivaastikin. Aikaisemmasta kolmesta urheilun ja voimistelun viikkotunnista vuosien 1924 ja 1946 suositukset tinkivät viikkotunnin verran kullakin luokka-asteella, mutta peruskoulun tuntijako nosti liikunnan jälleen kolmeen tuntiin viikkoa kohti.

Kuntien ja koulujen viranomaisista riippuu, minkä verran liikuntaa opetetaan syksystä 1994 eteenpäin. Minimi on kaksi viikkotuntia luokka-astetta kohti viikossa, mutta 12 yhteisviik-

kotuntia voidaan jakaa toisinkin. Joissakin kouluissa tämä määrä voidaan jakaa epätasaisesti eri vuosiluokille, vaikkei minimimäärää kohotettaisikaan. Jos taas perustetaan liikuntapainotteisia kouluja tai luokkia, voidaan tämän oppiaineen määrää nostaa huomattavastikin toisten aineitten kustannuksella. Valitsemalla liikuntaluokkiin liikunnallisesti lahjakkaimpia oppilaita päästään tuntimääriä lisäämättäkin normaalia parempiin tuloksiin. On todennäköistä, että jotkut koulut haluavat painottaa liikunnan opetusta, koska minimituntimäärään tyytyminen merkitsee voimakasta liikuntatuntien vähenemistä aikaisempiin opetussuunnitelmiin verraten.

Käsitöiden viikkotuntien kehitys

Käsityöt olivat kansakoululaitoksen alusta pitäen pojille poikien käsityötä ja tytöille tyttöjen käsityötä kolmannelta luokalta alkaen. Alimmilla luokilla myös pojat harjoittivat tekstiilityötä. Suomen kansakoululaitoksen isä, Uno Cygnaeus on tullut kansainvälisesti kuuluisaksi nimenomaan siitä, että hän otti käsityöt pakolliseksi oppiaineeksi suomalaiseen kansakouluun. Monet muut maat ovat ottaneet manuaaliset harjoitukset vasta myöhemmin yleisten koulujen opetusohjelmiin.

Sotien jälkeen molemmille sukupuolille tarjottiin maamme kansakouluissa muutamia erillistunteja toisen sukupuolen käsityötä ja peruskoulussa oppilas voi valita myös toisen sukupuolen käsityöt ainoaksi opiskelukohteekseen.

Käsitöiden määrä oli vuoden 1866 mallikursseissa viisi viikkotuntia jokaisella 3-6-luokalla. Kuten eo. vertailutaulukosta näkyy, niin joka kerran, kun saatiin uudet valtakunnalliset viikkotuntisuositukset, käsitöiden tuntimäärää pudotettiin kaikilla po. luokilla yhdellä viikkotunnilla niin, että tekstiili- tai teknisten töiden määrä oli peruskoulussa 1970-luvulla kaksi viikkotuntia.

Vuoden 1993 tuntijaossa on minimituntimäärä nykyistä pienempi, mutta niin on työpäivienkin määrä. Kunta- ja koulukoh

Käsityöt olivat v.1866 kansakoulun moderneimpia aineita. Manuaalisten taitojen kehittäminen katsotaan edelleen tärkeäksi opetuksen alueeksi maamme peruskouluissa.

taisen vapauden vallitessa teknisiä tai tekstiilityötä voidaan opettaa huomattavasti vaadittua minimimäärää enemmän. On todennäköistä, että monet peruskoulut haluavat lähi vuosina ottaa käden taitojen kehittämisen omaksi erityispiirteekseen, sillä käsityöt kiinnostavat tiettyjä oppilastyyppejä kilpailtaessa oppilaista varsinkin asutuskeskuksissa.

Kansalaistaitojen opetus

Peruskoulussa alettiin 1970-luvulla opettaa uutta oppiainetta nimeltään kansalaistaito. Toki opettajasta riippuen aikaisemminkin

kansakoulussa opetettiin ainakin joitakin kansalaistaitoja, mutta systemaattista pakollista opetusta ei ollut. Kansalaistaidon opetussuunnitelmaan kerättiin sellaista tulevaisuuden kansalaisille tärkeäksi katsottua oppiainesta, jota ei muiden aineiden yhteydessä opetettu. Aineeseen kuului mm. perhekasvatusta, liikenneopetusta, terveystieteistä, tapaturmatorjuntaa ja ensiapua sekä väestönsuojelua ja taloudellista kasvatusta.

Kansalaistaidon tunnit annettiin usein sellaisille opettajille, joilla oli liian vähän oman aineensa tunteja. Opettajat, joiden valmistukseen ei ollut kuulunut kansalaistaidon opiskelua, tunsivat epävarmuutta sen opettamiseen ja näin oppiaine sai epäsuosituksen erityisesti opettajien keskuudessa. Vuoden 1985 tienoilla kansalaistaidon sisältö jaettiin useiden oppiaineiden opetussuunnitelmiin ns. aihekokonaisuuksina. Olisi mielenkiintoista tutkia, miten kansalaistaitojen opetus ja oppiminen on onnistunut viimeksi mainitulla tavalla useiden oppiaineiden yhteydessä. Vuoden 1993 jälkeen voimaan tullessa opetussuunnitelmassa kansalaistaitojen opettamista sisältyy runsaasti ympäristö- ja luonnontietoon nimiseen aineryhmään, mutta sitä sisältyy myös eräisiin muihin oppiaineisiin.

Vieraiden kielten muutokset oppivelvollisuuskoulun opetussuunnitelmissa

Vieraan kielen opetus tuli suomalaisiin kansakouluihin vasta 1960-luvulla. Vapaaehtoisia kieliluokkia syntyi kuin sieninä sateella eri puolilla maata. Lyhyen kokeilun, jota suoritettiin mm. Lahdessa, Kuopiossa ja Helsingissä, jälkeen yksi vieras kieli tuli pakolliseksi kaikissa maamme kansakouluissa. Peruskoulun opetusohjelmaan sisällytettiin 2-4 valinnaista vierasta kieltä.

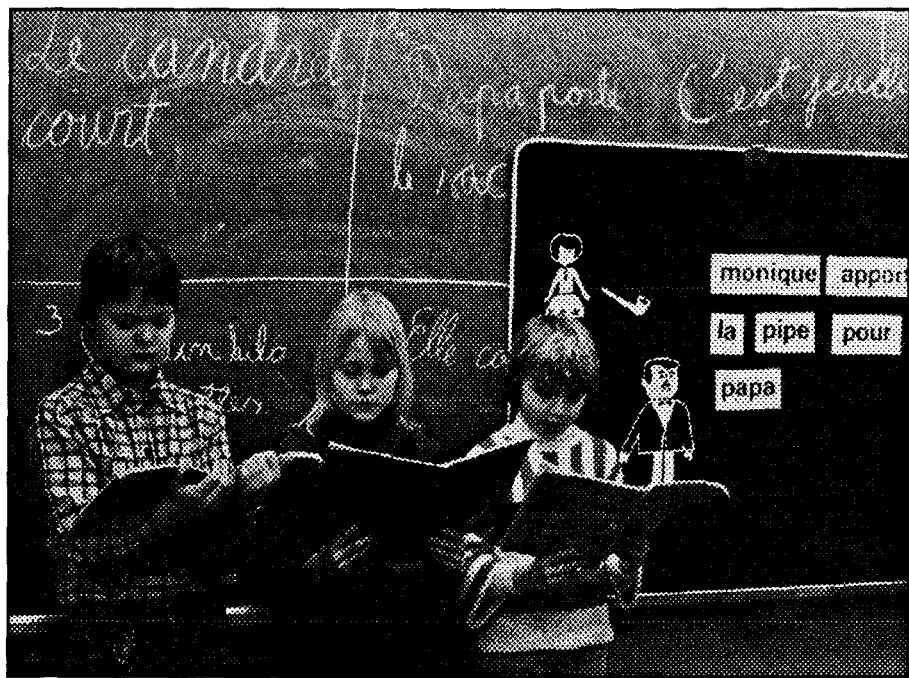
Suomenkielisille oppilaille valittavana ovat olleet ainakin suurten asutuskeskusten koulussa englanti, ruotsi, saksa, ranska ja venäjä. Englannin on valinnut suomenkielisistä oppilaista 70-

100 % paikkakunnastariippuen, ruotsin 5-30% ja muita kieliä on valittu vain muutamia prosentteja ensimmäiseksi (kolmannelta luokalta alkavaksi) vieraaksi kieleksi. Muitten pitkän kielten valitsijat ovat saaneet 1980-luvun puolivälistä lähtien valita englannin kielen ylimääräisenä aineena viidenneltä luokalta alkaen. Valitettavasti useimmissa maamme kouluissa ei ainakaan 1980-luvulla syntynyt muiden kuin englannin kielen opetusryhmiä. Oli kokonaisia läänejä, joissa ei ollut ainuttakaan saksan, ranskan tai venäjän kielen opetusta.

Ruotsia äidinkielenään lukevilla ovat luonnollisesti samat valinnanmahdollisuudet kuin heidän suomenkielillä opiskelutovereillaan, mutta suomi on puolestaan ollut heille pakollinen yläasteella, elleivät he ole valinneet sitä vapaaehtoisena jo ala-asteella.

V. 1993 opetusministeri Riitta Uosukainen ehdotti apulaisosastopäällikkö Jukka Sarjalan työryhmän esityksen mukaisesti, että englannista tehtäisiin pakollinen kieli suomalaisen peruskouluun ja ruotsi muutettaisiin suomenkielisille oppilaille vapaaehtoiseksi. Tähän valtioneuvosto, joka oli sitoutunut pakollisen ruotsin säilyttämiseen, ei suostunut. Asiaa ei viety eduskunnan ratkaistavaksi, sillä siellä ehdotus olisi todennäköisesti saanut myönteisen tuloksen. Asiasta oli nimittäin eduskunnan sivistysvaliokunnassa hieman aikaisemmin äänestetty ja tulos oli selvä pakollisuudesta luopumisen voitto.

Aikaisemman kolmen kielen asemesta em. Sarjalan työryhmä ehdotti peruskouluun ainoastaan kahta pakollista vierasta kieltä, joista molemmat voidaan alkaa joko ala-asteella tai toinen vasta yläasteella. Tämä ehdotus meni valtioneuvostossa läpi. Kunkin vieraan kielen opetukseen käytetyt viikkotuntimäärät ovat olleet peruskoulun alkuvuosina 2-3 kullakin luokalla. Uusin ehdotus antaisi sekä ensimmäiselle että toiselle pakollisesti valittavalle vieraalle kielelle yhteensä kaksi viikkotuntia olettaen, että ensimmäinen kieli aloitettaisiin kolmannelta vuosiluokalta ja toinen viidenneltä luokalta. Tämänkin ehdotuksen mukaan oppilaat voivat valita kolmannen vieraan kielen yläasteella, jonka tulee olla toi-

Pienenä maana Suomen on uhrattava oppilaidensa viikkotunneista sangen suuri määrä vieraille kielille.

nen kotimainen kieli (ruotsi tai suomi), ellei oppilas ole valinnut sitä jo aikaisemmin.

Kevään 1993 uudenlaisen tuntijaon perusteita

Maaliskuussa 1993 valtioneuvoston vahvistama peruskoulun uusi tuntijako poikkeaa aikaisemmista valtakunnallisista tuntijaoista radikaalisti. Siinä on mm. yhdistelty aikaisemmin erillisinä pidettyjä oppiaineita laajemmiksi aineryhmiiksi ja annettu yhteinen viikkotuntimäärä samaan ryhmään sisällytetyille aineille. Näin ollen yksityisen oppiaineen osuutta ei voi aina saada selville ja se vaihtelee eri kouluissa.

Toiseksi viikkotunnit on osoitettu koko ala-asteelle yhteisesti eikä yksityisille luokka-asteille ja tällöinkin mainittu vain minimi-tuntimäärä. Tämäkin muutos estää tarkan vertailun aikaisempiin viikkotuntimääriin. On vain todettava, että maamme peruskouluissa on siirrytty uuteen kauteen, jossa kunnat ja koulut voivat oppiaineitten ja niiden tuntimäärien osalta poiketa paljon toisistaan. Vasta vuosien kuluttua voidaan tilastoilla todeta, millaiset oppiaineet ja millaiset viikkotunti-määrät ovat toteutuneet eri kouluissa eri aikoina.

Opetushallituksen Spektri-lehden numerossa 9/1993 olleen uuden opetussuunnitelman perusteita käsittelevän artikkelin mukaan "uusi tuntijako on käyttöönoton kivijalka." Nyt vahvistetuissa perusteissa korostuvat artikkelin mukaan mm. seuraavat piirteet: uusi opetussuunnitelma lisää todellista päätösvaltaa paikallisella tasolla, selkeyttää koulutuksen arvopohjaa, lisää oppilaiden valmiuksia elää kansainvälistyvässä maailmassa, tukee oppilaiden kasvua vastuullisiin valintoihin ja itsenäisiin päätöksiin jne.

Tavoitteet ovat kauniita. Toivottavasti ne toteutuvat mahdollisimman hyvin tarkoitetulla tavalla mahdollisimman monen oppilaan kohdalla. Koulujen omaleimaistuminen voi toteutua aikaisempaa paremmin sen vuoksi, että valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteet ovat entistä väljemmät. Entiset yksityiskohtaiset opetussisältöjen luettelot on korvattu väljillä aihe-piirien kuvauksilla. Näin keskusviraston antamat ohjeet ovat määrältään supistuneet neljännekseen peruskoulun ensimmäisistä vastaavista ohjeista. Valinnaisaineita ja valittavia aihekokonaisuuksia on aikaisempaa vapaammin käytettävissä. Matemaattis-luonnontieteellistä ainesta on painotettu aikaisempaa enemmän, mutta pääosin muutos antaa painottamisen lähinnä kuntien ja koulujen tehtäväksi. Lisäksi tietyt koulutoimen sidosryhmiä, varsinkin oppilaita ja heidän vanhempiaan kuullaan entistä enemmän opetussuunnitelmia laadittaessa ja oppiaineiden tuntimääriä kullekin koululle määrättäessä.

Yhteenvetoa

Kun tarkastellaan oppiaineiden tuntimäärien kehitystä kansa- ja peruskoulun 3-6-luokilla vuodesta 1866 vuoteen 1993, huomataan muutamien oppiaineiden kohdalla suuria tuntimäärien vaihteluita, toisten kohdalla taas hyvin pieniä. Aikaisempaa suurempia muutoksia tulee, kun maaliskuussa 1993 julkistettu viikkotuntijako astuu voimaan vuoden 1994 elokuussa tai sen jälkeen. Suuria eroja tulee olemaan erilaisten koulujen ja erilaisten luokkien välillä.

Rohkenen kuitenkin ennustaa, että eri oppiaineiden viikkotuntien keskiarvot koko Suomen koululaitoksessa eivät uudesta vapaudesta huolimatta muutu kovin paljon nykyisistä tuntimääristä ainakaan 1990-luvulla. Vieraiden kielten ja taide- sekä taitoaineiden tuntimäärät laskenevat jonkin verran ja lisää viikkotunteja annettaneen varsinkin matematiikalle ja uudelle ympäristö- ja luonnontietoaineelle. Monenlaisia muitakin painotuksia voi esiintyä eri kouluissa, sillä sellainenhan on uuden opetussuunnitelman ja sen tuntijaon tarkoitus. Uusi opetussuunnitelma vaatii uudenlaisen tuntijaon ja uusi tuntijako uudenlaisen opetussuunnitelman onnistuakseen.

Vuoden 1993 tuntijaon mullistavin periaate on yhtenäisestä valtakunnallisesta viikkotuntisuosituksesta luopuminen, joten 1990-luvun lopulla ja ensi vuosituhanella tulee esiintymään viikkotunneiltaan hyvinkin erilaisia peruskouluja. Eri kunnat tai, mikäli ne delegoivat valtansa kouluille, eri koulut voivat lisätä toisten oppiaineiden tuntimääriä ja vähentää vastaavasti muiden aineiden määriä. Kunnat ja koulut voivat ao. tuntimäärien rajoissa rakentaa hyvinkin erilaisia opetusohjelmia eri luokille silloinkin, kun otetaan ns. luokaton koulu käyttöön. Viime kädessä oppilaat ja heidän vanhempansa päättävät valinnoillaan, mitkä koulun tarjoamat aineet kunakin vuonna heidän koulussaan toteutuvat.

Aika tulee näyttämään, kuinka omaleimaisiksi koulujen opetusohjelmat lähi vuosina muuttuvat ja mitä seuraamuksia suuresta kirjavuudesta tulee olemaan varsinkin kouluaan vaihtamaan joutuville oppilaille. Mielenkiintoista on myös nähdä, tuleeko Suomen liittyminen Euroopan unioniin muuttamaan peruskoulujen ja lu-

kioiden opetusta esim. lisäämällä muita eurooppalaisia kieliä valinnaisaineitten joukkoon. Saattaa myös olla mahdollista, että Suomen ja yleisen historian tilalle tulee enemmän Euroopan historiaa ja vastaavasti maantietoon Euroopan maantiedettä, ehkä muihinkin oppiaineisiin aikaisempaa enemmän ns. eurooppalaisia piirteitä.

Kasvatuksen historia osoittaa, että siirtyminen voimakkaasta keskusjohtoisuudesta voimakkaaseen päätösvallan hajauttamiseen tuo ajan mittaan niin paljon kirjavuutta koulujen toimintaan, että muutamien vuosikymmenten kuluttua on taas keskitettävä valtaa ylemmille kouluviranomaisille riittävän kansallisen yhdenmukaisuuden aikaansaamiseksi. Näin kasvatuksen ja opetuksen historia on ainakin eräiltä osiltaan aaltoliikettä ääripäästä toiseen. Oppisisältöjen ja -opetusmenetelmien muuttamisella eri suuntiin ja takaisin tuoreutetaan monesti kulloistakin opetustilannetta, mutta toisaalta siirtyminen laidasta laitaan lyhyen ajan kuluessa saattaa olla vahingollistakin. Se rasittaa toisten opettaja- ja oppilastyypien työtä ja psykyä. Näin ollen tänäkin päivänä oppiaineiden, niiden tuntimäärien ja koulun muittenkin käytänteiden muuttaminen voisi olla hitaampaa ja lievempää kuin radikaalit uudistajat pelkästään uudistamisen innossaan haluaisivat.

Summary

Comprehensive public education, in the form of a compulsory elementary school system, began in Finland in 1866 and spread on to cover all the towns and central villages by the end of the 19th century. The first statutory curriculum listed all compulsory subjects, including the weekly number of lessons for each of them. After the Finnish Declaration of Independence, a revised national recommendation for a curriculum of the elementary schools was presented in 1924. Another revision was carried out after the Second World War, between the years 1946-1952.

Both revised recommendations included a detailed plan for the weekly number of lessons to be ascribed to each subject. As

Oppiaineiden ja tuntimäärien vaihtelu Suomen oppivelvollisuuskouluissa

Subject/ weekly lessons	1866	1924	1946	1970	1993
Religion	6+6+6+6	4+4+4+4	2+2+2+2	2+2+2+2	8 -
Mother tongue = reading+writing	12+12+7+7	9+9+5+5	9+9+8+8	7+7+6+5	32 -
Geography	2+2+1+1	3+3+2+2	4+3+2+2	1,5+1,5,2+2	include to science
History + Study of society	2+2+5+5	- - 2+2	- - 3+3	- - 2+3	3 -
Matematics	4+4+3+3	4+4+4+4	5+5+5+5	4+4+4+4	22 -
Science	- - 2+2	- - 4+4	- 2+3+3	1,5+1,5+2+2	
Art, music, sport+manual subjects					44 - Below detailed
Art	- - 2+2	2+2+2+2	2+2+1+1	2+2+2+2	6 -
Music (singing)	2+2+2+2	2+2+2+2	2+1+1+1	2+2+2+2	6 -
Physical training	3+3+3+3	2+2+2+2	2+2+2+2	3+3+3+3	6 -
Textile and technical work	5+5+5+5	4+4+4+4	3+3+3+3	2+2+2+2	8 -
I foreign language	- - - -	- - - -	- - - -	2+2+3+3	8 -
II foreign language	- - - -	- - - -	- - - -	- - 2+2	4 -
Citizenskills	- - - -	- - - -	- - - -	1+1+1+1	include to science
Sum of the weekly lessonss	36+36+36+3 144	30+30+31+31 122	29+29+30+30 118	28+28+32+32 120	132-144

The table of the subjects and their weekly number of lessons in the Finnish public school between the years 1866 and 1993.

opposed to this old practice, the completely new curriculum of the new comprehensive school system in 1970 was imposed strictly for many years. Teachers' Associations for the different subjects were constantly at each others throats on the number of lessons to be ascribed to each subject. Therefore the decision of the number of lessons on the subjects had to be taken in the Government of Finland, whereas the curricula themselves were prepared in committees reporting to the Minister of Education.

The table lists the names of the subjects and the weekly number of lessons ascribed to each of them, in Finnish public schools, according to each revision of the national curriculum. Most exceptional is the curriculum of 1993. Following the anglo-american practice, it pools several previously separated subjects into larger comprehensive groups of study. This gives to individual counties and schools a substantial freedom at each grade to arrange lessons to various subjects according to local preference, as long as the minimum number of lessons of each shall be taught on the grades 1-6. Since the weekly number of lessons has not been determined, it is very difficult to compare the current recommendation to the earlier ones.

References

- Lönbeck, Gustaf F. 1907. Kansakoulun käsikirja. Suomen kansakoulutointa koskevien asetusten ja määräysten kokoelma. Helsinki. s. 119-144.
- Maalaiskansakoulun opetussuunnitelma. Komiteamietintö 1925. Helsinki. s. 45-67.
- Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I. 1946. Helsinki. s. 8-13.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II. Helsinki. s.19-28.
- Tuntijakotyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita. 1992:9. Helsinki. s. 1-4 ja 27-57.